

LIBRIS

We know
books

Ramona Duminică

Drept civil

Persoanele

Editura C.H. Beck
București 2026

Cuprins

Abrevieri.....	IX
Titlul preliminar. Introducere în studiul dreptului civil al persoanelor.....	1
§1. Subiectele de drept civil: de la tradiția romană la dreptul actual	1
§2. Dreptul persoanelor față în față cu provocările secolului al XXI-lea	4
2.1. Animalele – bunuri, subiecte de drept sau <i>tertium genus</i> ?.....	4
2.2. Inteligența artificială – bun sau „persoană electronică”?	7
2.3. Vocația umanistă a dreptului persoanelor în era IA sau despre necesitatea protejării fundamentelor.....	10
§3. Teme de cercetare și dezbateri	13
§4. Bibliografie	13
Titlul I. Persoana fizică	16
Capitolul I. Noțiuni generale privind persoana fizică	16
§1. Noțiunea de persoană fizică.....	16
1.1. Persoana fizică: de la abstracțiunea juridică la protecția integrității biologice.....	16
1.2. Tendințe de „reificare” a persoanei și „personificare” a lucrului	17
1.3. Despre statutul juridic al embrionului uman	18
§2. Reglementarea persoanei fizice.....	24
§3. Clasificarea persoanelor fizice	26
§4. Aplicații practice	29
§5. Teme de cercetare și dezbateri	32
§6. Bibliografie	32
Capitolul II. Capacitatea civilă a persoanei fizice	35
§1. Personalitatea juridică și capacitatea civilă a persoanei fizice	35
§2. Capacitatea de folosință a persoanei fizice.....	36
2.1. Noțiune și caractere juridice.....	36
2.2. Începutul capacității de folosință	38
2.3. Conținutul și limitarea capacității de folosință.....	40
2.4. Încetarea capacității de folosință a persoanei fizice.....	43
§3. Capacitatea de exercițiu a persoanei fizice	51
3.1. Noțiune, premise, caractere și forme	51
3.2. Lipsa capacității civile de exercițiu.....	52
3.3. Capacitatea de exercițiu restrânsă	53
3.4. Capacitatea de exercițiu deplină.....	57
3.5. Sancțiunea nerespectării regulilor privind capacitatea de exercițiu.....	63

§4. Aplicații practice	65
§5. Teme de cercetare și dezbateri	70
§6. Bibliografie	70
Capitolul III. Teoria generală a drepturilor personalității	72
§1. Noțiunea, natura juridică și caracterele drepturilor personalității	72
1.1. Noțiune	72
1.2. Caracterele juridice	74
§2. Clasificarea drepturilor personalității	75
§3. Prezentare generală a drepturilor personalității reglementate de Codul civil român	77
3.1. Sediul materiei	77
3.2. Drepturi ale personalității reglementate de Codul civil	79
§4. Mijloace juridice de protecție a drepturilor personalității	81
§5. Privind spre viitor. Neurodrepturile – o nouă categorie de drepturi ale personalității?	85
5.1. Riscuri și posibile încălcări ale integrității mintale prin neurotehnologii	86
5.2. Propuneri de noi drepturi ale personalității - „neurodrepturi” <i>versus</i> interpretarea evolutivă a drepturilor existente	88
5.3. Punctul comun al celor două opinii: „fragilitatea” libertății de gândire în fața noilor tehnologii	92
5.4. Inițiative ale organismelor internaționale	92
§6. Aplicații practice	100
§7. Teme de cercetare și dezbateri	101
§8. Bibliografie	102
Capitolul IV. Atributele de identificare a persoanei fizice	106
§1. Noțiunea și necesitatea identificării persoanei fizice	106
1.1. Despre dreptul la identitate	106
1.2. Noțiunea, natura și necesitatea identificării persoanei fizice	108
1.3. Natura juridică a atributelor de identificare a persoanei fizice	108
§2. Numele	109
2.1. Noțiune și caractere juridice	109
2.2. Dobândirea și stabilirea numelui de familie	111
2.3. Modificarea numelui de familie	112
2.4. Schimbarea numelui de familie	114
2.5. Retranscrierea numelui de familie	121
2.6. Prenumele	121
2.7. Pseudonimul și porecla – elementele accesorii de identificare a persoanei fizice	122
§3. Domiciliul și reședința	123
3.1. Domiciliul	123
3.2. Reședința	129
§4. Starea civilă	131
4.1. Noțiune și sediul materiei	131

4.2. Conținutul stării civile	132
4.3. Starea civilă și posesia de stat	134
4.4. Caracterele juridice ale stării civile.....	137
4.5. Proba stării civile	139
4.6. Înregistrări de stare civilă	140
4.7. Actele de stare civilă.....	142
4.8. Acțiunile de stare civilă	146
§5. Aplicații practice	149
§6. Teme de cercetare și dezbateri	151
§7. Bibliografie	151

Capitolul V. Ocrotirea persoanei fizice prin mijloace de drept civil..... 153

§1. Aspecte introductive privind ocrotirea persoanei fizice	153
1.1. Noțiunea de ocrotire a persoanei fizice	153
1.2. De la protejarea majorului prin punerea sub interdicție judecătorească la noile măsuri de ocrotire a persoanelor cu dizabilități intelectuale și psihosociale. Succintă retrospectivă.....	154
1.3. Măsuri de ocrotire a minorului și majorului conform legislației în vigoare.....	155
§2. Principii generale de ocrotire a persoanei fizice	155
§3. Prezentare generală a mijloacelor juridice civile de ocrotire a minorului.....	158
3.1. Autoritatea părintească	158
3.2. Tutela minorului.....	160
3.3. Curatela minorului	166
§4. Mijloace juridice civile de ocrotire a majorului	167
4.1. Ocrotirea majorului prin asistența pentru încheierea actelor juridice	167
4.2. Mandatul de ocrotire	169
4.3. Ocrotirea persoanei cu dizabilități intelectuale și psihosociale prin consiliere judiciară și tutelă specială	174
4.4. Ocrotirea persoanei capabile aflate în situații deosebite. Curatela	179
§5. Aplicații practice	184
§6. Teme de cercetare și dezbateri	185
§7. Bibliografie.....	186

Titlul II. Persoana juridică 189

Capitolul I. Noțiuni generale privind persoana juridică..... 189

§1. Noțiunea, sediul materiei și clasificarea persoanelor juridice	189
1.1. Aspecte introductive	189
1.2. Definiția persoanei juridice	190
1.3. Sediul materiei.....	191
1.4. Clasificarea persoanelor juridice.....	191
§2. Elementele constitutive ale persoanei juridice	193
§3. Identificarea persoanei juridice	196
3.1. Noțiune și sediul materiei.....	196
3.2. Natura juridică.....	196

3.3. Prezentarea atributelor generale de identificare a persoanei juridice	197
3.4. Alte atribute de identificare	197
§4. Înființarea persoanei juridice	198
4.1. Înființarea persoanei juridice.....	198
4.2. Înregistrarea persoanei juridice	200
§5. Nulitatea persoanei juridice	200
§6. Aplicații practice	203
§7. Teme de cercetare și dezbateri.....	207
§7. Bibliografie.....	207
Capitolul II. Capacitatea civilă a persoanei juridice.....	209
§1. Capacitatea de folosință a persoanei juridice	209
1.1. Noțiunea de capacitate civilă a persoanei juridice și sediul materiei.....	209
1.2. Capacitatea de folosință a persoanei juridice. Noțiune și caractere juridice.....	210
1.3. Începutul capacității de folosință	210
1.4. Conținutul și încetarea capacității de folosință	211
§2. Capacitatea de exercițiu și funcționarea persoanei juridice.....	213
2.1. Capacitatea de exercițiu. Noțiune și dobândire.....	213
2.2. Conținutul și încetarea capacității de exercițiu	214
2.3. Funcționarea persoanei juridice	215
§3. Aplicații practice	218
§4. Teme de cercetare și dezbateri.....	220
§5. Bibliografie.....	220
Capitolul III. Reorganizarea și încetarea persoanei juridice.....	221
§1. Reorganizarea persoanei juridice	221
1.1. Noțiunea și formele reorganizării persoanei juridice.....	221
1.2. Efectele reorganizării.....	223
§2. Încetarea persoanei juridice	227
2.1. Noțiunea, sediul materiei și enumerarea modurilor de încetare a persoanei juridice	227
2.2. Dizolvarea persoanei juridice.....	227
2.3. Lichidarea persoanei juridice – efect principal al dizolvării	230
2.4. Desființarea persoanei juridice.....	232
§3. Aplicații practice	233
§4. Teme de cercetare și dezbateri.....	235
§5. Bibliografie.....	235

Titlul preliminar

Introducere în studiul dreptului civil al persoanelor

„*Spiritul uman trebuie să prevaleze asupra tehnologiei*”
(Albert Einstein)

- §1. Subiectele de drept civil: de la tradiția romană la dreptul actual
- §2. Dreptul persoanelor față în față cu provocările secolului al XXI-lea
- §3. Teme de cercetare și dezbateri
- §4. Bibliografie

Timp necesar: 1 oră

Cuvinte-cheie: „*persona*” (persoană), „*res*” (lucru), drepturile animalelor, „dereștirea” animalelor, sisteme de inteligență artificială, „persoană electronică”, fundamentele dreptului civil, vocația umanistă a dreptului persoanelor.

§1. Subiectele de drept civil: de la tradiția romană la dreptul actual

În mod tradițional, dreptul civil a fost construit pe o dihotomie strictă, de sorginte romană: diviziunea între subiecții de drept (*persona*), care dețin drepturi și obligații, și obiectele de drept (*res*).¹ Această distincție nu a fost doar o necesitate tehnică, ci a reflectat o viziune filozofică asupra lumii, în care omul ocupă o poziție privilegiată, fiind singura ființă înzestrată cu demnitate, voință și capacitatea de a poseda un patrimoniu.

În concepția jurisconsultului roman, Iustinian, dreptul se structurează în jurul a trei elemente fundamentale: persoanele, bunurile și acțiunile. Având în vedere că normele juridice sunt chemate să reglementeze conduita oamenilor în societate, studierea statutului persoanelor se impune cu prioritate. În acest sens, s-a arătat că „nu se poate cunoaște dreptul dacă nu cunoaștem persoanele pentru al căror folos acesta a fost statomicit”.²

În dreptul roman, pentru a exprima ideea de subiect de drept, era utilizat termenul *caput* (cap), din care derivă, din perspectivă etimologică, noțiunea modernă de capacitate juridică. Și termenul de „persoană” își are originea tot în dreptul roman. Inițial,

¹ P. Vannier, Fiches de Droit des personnes, 4e éd., Ellipses, Paris, 2024, p. 6.

² Vl. Hanga, Iustiniani Institutiones. Instituțiile lui Iustinian, Ed. Lumina Lex, București, 2002, p. 16; Pentru dezvoltări cu privire la persoana fizică în dreptul roman, a se vedea I. Dogaru, S. Cercel, Drept civil. Persoanele, Ed. C.H. Beck, București, 2007, p. 3.

cuvântul *persona* (de la *per sonare*) desemna masca purtată de actorii din teatrul antic roman și grec, menită să amplifice vocea și să permită interpretarea unui rol. Ulterior, semnificația juridică dobândită de termen nu a eliminat simbolismul originar, ci l-a transpus într-un alt plan, *persona* ajungând să desemneze rolul social și juridic al omului în comunitate.¹ Termenul *persona* nu era utilizat pentru a desemna persoana juridică, pentru care nu exista, de altfel, o denumire unitară sau consacrată. În funcție de situație, erau folosiți termeni precum *fiscus*, *civitates*, *universitates personarum*, *corpora*, *universitates rerum* sau *piae causae*.

Aptitudinea de a avea drepturi și obligații, respectiv calitatea de subiect de drept, nu era recunoscută tuturor oamenilor în societatea romană. Capacitatea juridică nu era concepută ca o calitate inerentă nașterii, astfel cum este în dreptul modern. Sclavii nu erau considerați persoane, ci erau asimilați unor bunuri (*res*), fiind calificați drept *instrumenta vocalia*, lipsiți de orice viață juridică proprie.

Cu toate acestea, chiar dacă sclavul era privit ca obiect al dreptului, dimensiunea sa umană nu era complet ignorată. Astfel, în situația în care își revendica libertatea, sclavul beneficia de un reprezentant care îi apăra interesele în justiție. De asemenea, în timpul domniei împăratului Claudius, uciderea unui sclav nevinovat a fost sancționată juridic.² Instituția sclaviei a supraviețuit însă în anumite regiuni ale lumii până în epoca modernă. Condamnarea și interzicerea acesteia s-au realizat prin instrumente juridice internaționale fundamentale, precum Declarația Universală a Drepturilor Omului din 1948 și Convenția europeană a drepturilor omului din 1950.

O altă formă de privare de calitatea de subiect de drept, abolită în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, a fost moartea civilă (*capitis deminutio*). Aceasta intervenea, de regulă, ca urmare a unei condamnări penale grave (de exemplu, la închisoare pe viață) sau, în mod voluntar, prin *professio religiosa*. Persoanele aflate în această situație, deși în viață din punct de vedere biologic, erau considerate moarte din punct de vedere juridic: li se deschidea succesiunea, căsătoria era desfăcută, iar toate drepturile civile și politice erau pierdute.³

În dreptul românesc medieval, termenul de „persoană” nu se regăsește în izvoarele juridice, însă ideea de titular de drepturi și obligații era exprimată prin noțiunea de „om”. Documentele vremii utilizează termenul „oameni” pentru a desemna persoane aparținând unor categorii sociale diverse, calificativul indicând pe cei care îndeplineau condițiile necesare pentru a figura în actele juridice.⁴

Începând cu secolul al XVI-lea, termenul „om”, cu sensul de persoană, apare în textele pravelor. Acestea disting între „omul de-a firea” sau „omul de rod bun” și „omul mai de gios”, diferențierea având consecințe juridice. De asemenea, pravele

¹ E. Chelaru, M. Chelaru, *Drept civil. Persoanele*, ed. 6, Ed. C.H. Beck, București, 2023, p. 1-2; I. Dogaru, N. Popa, D.C. Dănișor, S. Cercel, *Bazele dreptului civil*, Vol. I Teoria generală, Ed. C.H. Beck, București, 2008, p. 501 și urm.

² Pentru dezvoltări, a se vedea R. Duminiță, D. Iancu, *Several landmarks regarding the historical foundation of Romanian civil law*, în *Journal Legal and Administrative Studies* nr. 2 (31)/2024, p. 57-67.

³ A.N. Popescu (trad.), *Gaius*, Instituțiunile, Ed. Academiei, București, 1982, p. 69-72.

⁴ I. Ceterchi, *Istoria dreptului românesc*, vol. I, Ed. Academiei Române, București, 1980, p. 471.

folosesc termenul „obraz” pentru a desemna persoana, existând reglementări referitoare la condițiile în care „obrazele”, bărbați și femei, dobândeau drepturi și obligații.

Adoptarea Codului civil român din 1864 rămâne un moment de referință pentru modernizarea statului și dreptului român, fiind un produs direct al aspirațiilor de unificare și europenizare ce au urmat Unirii Principatelor de la 1859. Sub domnia lui Alexandru Ioan Cuza, necesitatea unei legislații uniforme a devenit imperativă, în condițiile în care Țara Românească și Moldova operau sub regimuri juridice distincte și, în mare parte, arhaice, reprezentate de Legiuirea Caragea și, respectiv, de Codul Calimach. Procesul de redactare a fost unul accelerat, însă profund marcat de influența marilor codificări occidentale ale secolului, în special de Codul Napoleon de la 1804.

Subiectele de drept civil – persoana fizică și persoana juridică – au fost plasate într-un cadru conceptual care pune în centru individul, văzut ca titularul originar al drepturilor și obligațiilor. Această viziune a dictat structura întregii Cărți I a Codului, intitulată „Despre persoane”, unde reglementarea persoanei fizice ocupă un loc central.

Persoana juridică (sau persoana morală, în terminologia timpului) apare mai degrabă ca o entitate derivată și limitată, Codul civil român din 1864 conținând puține prevederi referitoare la această instituție. Astfel, în Capitolul III, intitulat „Despre bunuri în raportul lor cu cei care le posedă”, art. 475-479 (Cartea a II-a, Titlul I) făceau referire la stat și la domeniul public. De asemenea, în legătură cu durata uzufructului, art. 559 prevedea că „*uzufructul care nu este acordat particularilor nu poate depăși treizeci de ani*”. Societatea civilă (art. 1491-1531 C.civ. din 1864) nu avea personalitate juridică. În schimb, societățile comerciale au beneficiat de personalitate juridică, fiind considerate subiecte de drept de sine stătătoare. Primul Cod comercial român a fost elaborat în Muntenia, în anul 1840, după modelul Codului comercial francez din 1807. Ulterior, acest cod a devenit aplicabil și în Moldova.¹

Persoana juridică, deși marginalizată legislativ, a supraviețuit prin efortul doctrinei și al legilor speciale, demonstrând că subiectele de drept nu sunt simple invenții ale legiuitorului, ci răspunsuri necesare la nevoile organice ale unei societăți care se diversifică.

Ulterior, evoluția dreptului persoanelor a fost profund influențată, în secolul al XX-lea, de curente filozofice, sociologice și psihologice, care au conferit noi semnificații noțiunilor de persoană fizică și persoană juridică.² Un moment de referință îl constituie la nivel internațional adoptarea Declarației Universale a Drepturilor Omului (1948), care consacră individul ca realitate concretă, dotată cu existență fizică și spirituală. În urma acestui moment, concepțiile privind existența persoanei, drepturile sale și modalitățile de identificare au cunoscut transformări fundamentale.

Adoptarea în țara noastră a Decretului nr. 31/1954 cu privire la persoana fizică și persoana juridică a reprezentat o ruptură ideologică față de individualismul liberal al Codului civil din 1864. Deși a fost adoptat într-un context politic marcat de ideologia socialistă, acest decret a oferit o structură tehnică riguroasă pentru teoria generală a persoanelor, multe dintre conceptele sale (precum distincția clară între capacitatea de

¹ S. Cercel, Considerații istorice privind persoana juridică, în Revista de Științe Juridice nr. 2/2009, p. 28.

² O. Ungureanu, C. Munteanu, Drept civil. Persoanele, în reglementarea noului Cod civil, ed. 2, Ed. Hamangiu, București, 2013, p. 6.

folosită și cea de exercițiu, egalitatea în drepturi, elementele constitutive ale persoanei juridice) fiind preluate și rafinate în legislația civilă actuală. Prin acest act normativ au fost reglementate subiectele de drept civil în țara noastră timp de peste 57 de ani, până la intrarea în vigoare a actualului Cod civil în 2011.

În prezent, conform art. 25 alin. (1) C.civ. în vigoare, subiectele dreptului civil sunt persoanele fizice și persoanele juridice. Preluând definițiile din literatura de specialitate anterioară adoptării,¹ actualul Cod civil definește persoana fizică ca fiind „omul, privit individual ca titular de drepturi și de obligații civile” [art. 25 alin. (2) C.civ.], iar persoana juridică drept „orice formă de organizare care, întrunind condițiile cerute de lege, este titulară de drepturi și de obligații civile” [art. 25 alin. (3) C.civ.]. Astăzi, orice ființă umană este recunoscută de lege ca persoană și poate fi titular de drepturi și obligații, având astfel calitatea de subiect de drept.

În concluzie, subiectele dreptului civil sunt oamenii, considerați fie individual, ca persoane fizice, fie organizați, în condițiile legii, sub forma persoanelor juridice.

De reținut!

Dreptul civil distinge între subiecte de drept și bunuri.

Subiectele dreptului civil sunt persoanele fizice și persoanele juridice, în calitate de titular de drepturi subiective civile și de obligații civile.

§2. Dreptul persoanelor față în față cu provocările secolului al XXI-lea

Secolul al XXI-lea aduce provocări care forțează limitele modelului antropocentric în jurul căruia s-a construit dreptul civil al persoanelor,² impunând o analiză a modului în care acesta răspunde provocărilor noilor tehnologii, biomedicinii, inteligenței artificiale și schimbărilor sociale actuale.

Dacă în antichitate sclavul era considerat un lucru, deși era o ființă umană, astăzi asistăm la un fenomen invers: entități non-umane tind să pătrundă în sfera subiectivității juridice prin intermediul unor ficțiuni tehnice și juridice tot mai sofisticate.

2.1. Animalele – bunuri, subiecte de drept sau *tertium genus*?

În contextul dezvoltării societății contemporane, nevoile umane s-au diversificat, iar averea sau patrimoniul unui individ nu mai cuprinde doar resurse de subsistență, ci și elemente cu o mare valoare afectivă. Animalul a încetat să mai fie privit exclusiv ca o sursă de hrană sau energie, devenind, în special în cazul animalelor de companie, un „partener de viață”. Această schimbare de paradigmă forțează limitele dreptului

¹ G. Boroș, Drept civil. Partea generală. Persoanele, ed. 3, Ed. Hamangiu, București, 2008, p. 515 – definea persoana juridică ca fiind: „entitatea (ansamblul de elemente umane și materiale) care, îndeplinind condițiile prevăzute de lege, este titulară de drepturi și obligații”.

² „Dreptul civil al persoanelor este cea parte a dreptului civil care cuprinde ansamblul normelor juridice care reglementează statutul juridic al oricărui persoane fizice sau persoane juridice, însă ținând seama de condiția, starea, capacitatea sau calitatea lor specifică” – M. Nicolae (coord.), G.-Al. Ilie, C. Paziuc, R. Rizoiu, Drept civil. Persoanele, ed. 2, Ed. Solomon, București, 2025, p. XXXVII.

civil, care trebuie să găsească noi instrumente pentru a proteja interesele intrinseci ale ființei vii.

Asistăm la nivel internațional la o tensiune conceptuală între încadrarea tradițională a animalului ca lucru (bun mobil, *res*) și tendința actuală de a-i recunoaște calitatea de „ființă sensibilă”. Acest proces este denumit „dereificare”¹ și tinde să contureze o categorie juridică intermediară, un *tertium genus* situat între persoană și obiect.²

În dreptul comparat se constată astfel o reevaluare a statutului juridic al animalului,³ materializată prin adoptarea unor reglementări noi, atât la nivelul codurilor civile, cât și al legislației speciale. Tot mai multe state recunosc animalului calitatea de ființă înzestrată cu sensibilitate, desprinzându-se progresiv de concepția tradițională a asimilării acestuia exclusiv bunurilor. În state precum Franța, Elveția, Austria, Germania, Portugalia, Quebec, Mexic, Columbia și Australia,⁴ problematica statutului juridic al animalului a fost inclusă pe agenda legiuitorului, reflectând o evoluție semnificativă a cadrului normativ în materie.

De exemplu, Germania este un pionier, modificând Codul civil (BGB) încă din 1990 pentru a introduce paragraful §90a, în care se stipulează expres că: „Animalele nu sunt lucruri. Ele sunt protejate prin legi speciale”.

În Franța, ca urmare a reformei din 2015, Codul civil a fost modificat, animalele fiind definite ca „ființe vii înzestrate cu sensibilitate” (art. 515-14). Deși textul adaugă că „sub rezerva legilor care le protejează, animalele sunt supuse regimului bunurilor”, importanța sa simbolică și interpretativă este una majoră.

Modelul portughez, adoptat în 2017, este probabil cel mai avansat din punct de vedere structural. Legiuitorul portughez a inserat în Cartea I a Codului civil un nou titlu, „Despre animale”, situat între secțiunea persoanelor și cea a lucrurilor. Această așezare sistematică confirmă statutul animalului de *tertium genus*, adică un gen terț între persoane și lucruri.⁵ Art. 201 b C.civ. portughez prevede că: „Animalele sunt ființe vii înzestrate cu sensibilitate și sunt supuse protecției juridice în virtutea naturii lor”. În completare, art. 201 d dispune că: „În absența unei legi speciale, dispozițiile

¹ T. Pietrzykowski, M. Lubelska-Sazanów, Legal dereification of animals, în Research Handbook on Animal Law and Animal Rights, Edward Elgar Publishing, Cheltenham, UK, 2025 (<https://doi.org/10.4337/9781035324880.00015>); Pentru cele mai noi tendințe doctrinare și jurisprudențiale la nivel internațional, a se consulta T. Pietrzykowski, B. Wahlberg (eds.), Research Handbook on Animal Law and Animal Rights, Edward Elgar Publishing, Cheltenham, UK, 2025 (<https://doi.org/10.4337/9781035324880>).

² E.B. Kempers, Transition rather than revolution: The gradual road towards animal legal personhood through the legislature, în Transnational Environmental Law, 11(3)/2022, p. 581-602; S. Nasarre-Aznar, Ownership at stake (once again): housing, digital contents, animals and robots, în Journal of Property, Planning and Environmental Law 10 no. 1/2018, p. 69-86; M. Martin, Vers un genre juridique commun a l'animal, l'embryon et le cadavre?, în Revue generale du droit nr. 15/2015, p. 3 și urm.

³ Pentru cele mai noi tendințe doctrinare și jurisprudențiale la nivel internațional, a se vedea T. Pietrzykowski, B. Wahlberg (eds.), loc. cit. (<https://doi.org/10.4337/9781035324880>).

⁴ Pentru o prezentare a dispozițiilor legale în materie din aceste state, a se vedea C. Juguastu, Persoană și lucru. Reflecții privind statutul juridic al animalului, în Revista Română de Drept Privat nr. 1/2024, p. 37-79.

⁵ Al. Reis Moreira, La reforma del Código Civil portugues respecto al estatuto del animal, în Derecho Animal. Forum of Animal Law Studies nr. 3/2018, p. 80-91.

referitoare la lucruri se aplică subsidiar animalelor, cu condiția ca acestea să nu fie incompatibile cu natura lor”.

Codul civil român nu conține dispoziții exprese privind statutul juridic al animalelor. Cu toate acestea, modalitatea de reglementare a fructelor relevă menținerea concepției tradiționale potrivit căreia animalul este calificat ca bun. Astfel, art. 548 alin. (1) C.civ. definește fructele ca fiind produsele rezultate din folosirea unui bun, fără afectarea substanței acestuia, iar alin. (2) enumeră, cu titlu exemplificativ, fructele naturale – produse directe și periodice ale unui bun, obținute fără intervenția omului – incluzând „acelea pe care pământul le produce de la sine, producția și sporul animalelor”. În continuare, art. 550 prevede că dreptul de proprietate asupra fructelor naturale și industriale se dobândește la momentul separării acestora de bunul care le-a produs. Aceeași viziune asupra animalului ca obiect al dreptului de proprietate se regăsește și în reglementarea accesiei referitoare la animalele domestice, considerate accesorii ale fondului.

În materia răspunderii civile delictuale, Codul civil consacră în mod expres răspunderea pentru prejudiciile cauzate de animale. Potrivit art. 1375, proprietarul animalului sau persoana care se folosește de acesta răspunde, independent de orice culpă, pentru prejudiciul produs, chiar și în ipoteza în care animalul a scăpat de sub paza sa.

Deși în sistemul nostru de drept, așa cum am arătat, sunt asimilate bunurilor, animalele beneficiază totuși de un regim de protecție specială care limitează atributele dreptului de proprietate. Proprietarul nu mai are un drept absolut de a dispune de animal (*ius abutendi*), fiind obligat prin legi speciale, precum Legea nr. 205/2004 privind protecția animalelor¹ să aibă un comportament lipsit de brutalitate față de acestea, să le asigure condițiile elementare necesare scopului pentru care sunt crescute și au obligația de a nu le abandona și/sau izgoni. Art. 5 stipulează expres că „Deținătorii de animale au obligația de a asigura acestora, în funcție de nevoile etologice, specie, rasă, sex, vârstă și categorie de producție, următoarele: a) un adăpost corespunzător; b) hrană și apă suficiente; c) posibilitatea de mișcare suficientă; d) îngrijire și atenție; e) asistență medicală. Deținătorilor de animale le este interzis să aplice rele tratamente și cruzimi”. De asemenea, prin Legea nr. 60/2004² prin care a fost ratificată Convenția Europeană pentru protecția animalelor de companie se stabilește responsabilitatea deținătorului pentru sănătatea și bunăstarea animalului de companie.

Statutul animalului în România³ este influențat și de apartenența țării noastre la Uniunea Europeană care impune standarde ridicate de protecție a animalelor. Art. 13 din Tratatul privind Funcționarea Uniunii Europene (TFUE) stipulează că „(...) Uniunea și statele membre țin seama de toate cerințele bunăstării animalelor ca ființe sensibile (...)”. Recunoașterea animalelor ca ființe sensibile (*sentient beings*) implică faptul că animalele au capacitatea de a simți plăcere, durere și frică, ceea ce le scoate din sfera lucrurilor neînsuflețite.

Chiar dacă structura formală a Codului civil român rămâne ancorată în tradiția animalului-obiect, legislația specială a creat o barieră protectoare care distanțează

¹ M.Of. nr. 320 din 30 aprilie 2014.

² M.Of. nr. 400 din 5 mai 2004.

³ Pentru dezvoltări pe această temă, a se vedea C. Jugastru, Persoană și lucru..., loc. cit., p. 37-79; A. Dușcă, Discuții relative la calitatea de subiecți de drept a animalelor, în Dreptul nr. 3/2021, p. 82-104.

animalul de regimul lucrurilor inerte. Animalul nu mai este doar un element al activului patrimonial, ci o ființă a cărei sensibilitate impune limite etice și juridice proprietarului.

În acest context, de *lege ferenda*, apreciem că recunoașterea animalului ca *tertium genus* prin legislația civilă națională, după modelul altor sisteme de drept, precum dreptul portughez, fără a i se recunoaște personalitate juridică și calitatea de subiect, ar clarifica multe dintre dilemele actuale, precum: eliminarea confuziei totale între animal și lucrul neînsuflețit; oferirea unei baze legale pentru daunele morale în caz de maltratare a unui animal de companie, precum și impunerea de standarde mai înalte de îngrijire, tratând proprietarul mai degrabă ca pe un „custode” sau „păzitor juridic” decât ca pe un stăpân absolut. Întrucât animalul nu dispune de voință liberă și autonomă, acesta nu poate fi inclus în categoria subiectelor de drept, caracterizate de puterea de a acționa (de a încheia acte juridice, de a exercita acțiuni în justiție, de a-și asuma răspunderea pentru faptele și actele proprii), de existența unei voințe juridice și de calitatea de fi titular de drepturi și de obligații. Însă recunoașterea statutului său special este o formă de consolidare a respectului față de animal, o modalitate de asigurare a bunăstării acestuia, dar și un indicator al evoluției morale a societății noastre.

Integrarea conceptului de „ființă sensibilă” în dreptul civil românesc ar fi o dovadă de maturizare a dreptului privat și de aliniere a acestuia la valorile europene și internaționale contemporane. După cum afirma Mahatma Gandhi, „măreția unei națiuni și progresul ei moral pot fi măsurate prin felul în care sunt tratate animalele”.

De reținut!

Codul civil român nu conține dispoziții exprese privind statutul juridic al animalelor. Cu toate acestea, din ansamblul dispozițiilor sale, rezultă menținerea concepției tradiționale potrivit căreia *animalul este calificat ca bun*.

Întrucât animalul nu este înzestrat cu voință liberă și autonomă, acesta nu poate fi încadrat în categoria subiectelor de drept. Subiectele de drept se caracterizează prin capacitatea de a acționa în plan juridic, respectiv de a încheia acte juridice, de a exercita acțiuni în justiție și de a-și asuma răspunderea pentru faptele și actele proprii. Totodată, ele presupun existența unei voințe juridice și aptitudinea de a fi titular de drepturi și obligații. Or, aceste elemente definitorii lipsesc în cazul animalului.

Recunoașterea animalelor ca „ființe înzestrate cu sensibilitate” are ca efect desprinderea acestora de categoria lucrurilor neînsuflețite, fără a le conferi însă calitatea de subiecte de drept. Această recunoaștere constituie o modalitate de consolidare a respectului față de animale și de garantare a bunăstării lor, prin instituirea unui regim juridic de protecție adecvat.

2.2. Inteligența artificială – bun sau „persoană electronică”?

Apariția unui curent global către o subiectivizare a entităților non-umane și „dezintegrarea tot mai mare a dihotomiei juridice dintre lucruri și persoane este observată și în alte contexte, cum ar fi în domeniul inteligenței artificiale”.¹

Inteligența Artificială (IA) reprezintă poate cea mai mare provocare la adresa conceptului de subiect de drept. Dacă roboții tradiționali erau priviți ca simple mașini

¹ F. Aiwanger, A Family Law Approach to Animal Rights, in *Animal & Natural Resource Law Review* 19 (2023), p. 1-20.